

*Івах М.
студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Григорук Н.Г.*

ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Станом на сьогодні, в Конституції України, як і в законах інших цивілізованих країн, закріплено право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно пересуватися, вибирати місце перебування і проживання, свободу праці та іншу не заборонену законом діяльність. Ці права є основоположними та належать до природних – тих, які даються людині із народженням, є невідчужувані та непередавані. Проте, реальність правового дотримання та захисту даних прав ще далека від ідеалу, що підтверджується існуванням таких негативних явищ, як торгівля людьми. Але для того, щоб більш детально провести дослідження, потрібно в першу чергу зрозуміти, що цей термін означає, і що він відповідно в себе включає.

Отже, торгівля людьми – це не лише незаконне перевезення або ж вивезення людей за межі країни; це не лише вимушена неоплачувана робота або ж жебрацтво, інколи поняття торгівлі людьми включає й так званий “forced marriage”, тобто одруження без згоди однієї зі сторін, інколи це примушене сурогатне материнство і багато іншого. Можна дійти висновку, що торгівля людьми — це протизаконна торгівля людьми в цілях комерційної сексуальної чи репродуктивної експлуатації, яка є сучасною формою рабства, у тому числі і щодо неповнолітніх. Але тут варто не лише акцентувати увагу на тому, що це не лише торгівля людською працею, а й тілом. Сексуальна експлуатація є одним з найганебніших порушень прав дитини, насильством, під яким розуміються різноманітні сексуальні дії з неповнолітніми. Дитяча міжнародна організація ЮНІСЕФ наголошує, що мільйони дітей у світі потерпають від сексуальної експлуатації і страждають від насильства. Діти з бідних країн, так само як і з багатих, хлопчики, так само як і дівчата, стикаються з загрозою сексуального насильства чи експлуатації, і жоден регіон чи країна не гарантують захисту від цього.

У чинній Конституції закріплено, що кожній людині в Україні гарантується свобода й особиста недоторканність (ст. 29), а будь-які посягання на людину будуть переслідуватись згідно закону. З прийняттям нового Кримінального кодексу України, в якому передбачена відповідальність за торгівлю людьми, зроблено ще один крок до розбудови саме правової держави і внесок у міжнародну боротьбу держав з торгівлею людьми. Уряд України повинен захищати права своїх громадян відповідно до міжнародного законодавства. Україна є членом ООН та Ради Європи і, відповідно, вона приєдналася до Загальної декларації прав людини і Декларації про ліквідацію насильства проти жінок.

Саме ця діяльність є найшвидше зростаючою кримінальною діяльністю у світі і пов'язана з незаконною торгівлею зброєю, як другою за величиною після торгівлі наркотиками.

Аналізуючи явище, необхідно ознайомитись зі статистикою, яка вражає: за оцінками Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ), від торгівлі людьми, починаючи з 1991 р., постраждали 160 тис. українців, а загалом у світі налічується приблизно 20 млн 900 тис. жертв торгівлі людьми. Постає дуже важливе питання – чи понесли винні за злочин покарання? Насправді, минулого року лише 23 людини були офіційно визнані винними і ще менше кількість (а саме 7 з них) відбувають покарання [1].

Хотілося б розглянути цю проблему в контексті побудови українського громадянського суспільства. Торгівля людьми, яким би тяжким злочином не була – справа, яка приносить чималі кошти. І як це не дивно, але в XXI столітті вона визнана найприбутковішою злочинною індустрією у світі, адже приносить злочинцям близько 7 мільярдів доларів США щорічного прибутку [2].

Варто зазначити, що вперше на це явище як таке, про яке нам відомо сьогодні звернули увагу наприкінці 80-х років XX ст. Так, 14 квітня 1989 р. Європейський Парламент ухвалив Резолюцію про експлуатацію проституції та торгівлю людьми, а 16 вересня 1993 р. – Резолюцію про торгівлю жінками, і на останньому я б хотіла зупинитись. Крім примусової праці, надважливою частиною є торгівля жінками. Хотіла б привести до прикладу, звісно ж, Україну, адже у нас, за оцінками починаючи з 1991 року, до 0, 5 млн українських жінок були продані за кордон, (80% всіх безробітних в Україні є жінки). За даними опитування, проведеного неурядовою організацією «Ла Страда Україна» в 2001-2003 роках, на основі вибірки з 106 жінок, що були продані з України, встановлено, що 3% були молодші 18 років [3].

Факти, наведені на Парламентській Асамблеї Ради Європи, свідчать про те, що центр торгівлі жінками перемістився із Таїланду і Філіппін в Україну. Згідно із даними Асамблеї щороку близько 500 тис. жінок і дітей стають жертвами торгівлі на європейському континенті.

Чому ж це явище існує. На першому місці серед чинників стоїть скрутне економічне становище-практична неможливість отримати гідну роботу в Україні. Ситуація ускладнюється не тільки кризовим станом української економіки, але й тим, що процес міграції криміналізується, оскільки дешева робоча сила українських громадян складає основи надприбутків, як в Україні, так і за її межами. Другу групу чинників можна назвати інформаційними. Негативну роль у поширенні в Україні злочину «торгівля людьми» відіграє погана обізнаність українських громадян щодо можливостей нелегального працевлаштування. Низький рівень життя та високий рівень безробіття серед населення штовхає їх на пошук роботи далеко від дому. Очевидно, що бажання населення формуються аж ніяк не на основі дійсних, реальних знань про можливості та умови праці, а більше під впливом певних сторонніх знань та бажань покращити рівень свого життя.

До правових чинників можна віднести відсутність працюючої системи з одного боку, захисту потерпілих, недостатню захищеність українських громадян від рук торговців живим товаром як в Україні, так і за її межами, а з другого – покарання злочинців.

Хоча українське законодавство передбачає досить суворе покарання за торгівлю людьми, однак, зважаючи на те, що залишається мотивація у людей для виїзду за кордон і високі прибутки, у тих хто вивозить, найблищим часом змін не буде.

Важливими, але мало дослідженими є психологічні чинники: кризовий етап, в якому знаходяться наші громадяни, призвів і до зменшення самозахисту, погіршення психологічного стану. За принципом «вже гірше не буде», «мене це не торкнеться», люди погоджуються на різні авантюрні пропозиції, навіть не думаючи про наслідки.

Ще одним фактором, що сприяє розвитку торгівлі людьми є насильство, зокрема, домашнє. Насильство нерідко стає передумовою, причиною, несвідомим поштовхом, що спонукає шукати щастя і заробітку якомога далі від дому. Коли людина страждає від психологічного або, навіть, фізичного насильства, вона не буде довго розмірковувати над пропозиціями посередників. Навпаки, коли рідні готові в будь-яку хвилину прийти на допомогу, людям вдавалося звільнитися з рук работоргівців.

Власне саме через те, що ця проблема набирає все більших обертів, світ зараз веде активну протидію торгівлі людьми і Україна не є винятком. Оскільки це явище зараз є всепроникним і надзвичайно небезпечним для суспільства, «світове співтовариство прийняло низку нормативно-правових документів: Конвенцію ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.), Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000 р.), Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї (2000 р.), Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.) та ін.» [4].

В Україні варто згадати Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.) та Постанову Кабінету Міністрів України «Про Національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» (2012 р.), резолюції Ради Безпеки ООН: (2016 р.) і звісно ж стаття 149 Кримінального Кодексу України. Але останнє викликає певні труднощі при розмежуванні з іншими злочинами, до прикладу ст. 146 КК України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини». Визначивши головну відмінність цих злочинів, впливає ще один спектр уявлення про це явище. Отже, торгівля людьми передбачає собою те, що основною ознакою суб'єктивної сторони є мета злочину, якої ст. 146 не передбачає. Злочин, передбачений ст. 149 КК, може полягати у таких формах: продаж людини; інша сплатна її передача; здійснення стосовно людини будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України. Під продажем слід розуміти угоду, за якою одна особа (продавець) передає людину у фактичну незаконну власність іншій (покупцеві), а останній зобов'язаний прийняти її та сплатити за ту певну грошову суму. До іншої сплатної передачі у ст. 149 КК можна віднести угоди про міну, найм, заставу, а так само угоди, за яких особа передається винним іншій особі у фактичну власність або для тимчасового використання (експлуатації) за матеріальну винагороду у вигляді інших, крім грошей, цінностей (коштовностей, цінних паперів тощо) або послуг матеріального характеру (передача у користування будинку, транспортного засобу, надання лікувальних чи оздоровчих послуг, путівки у круїз тощо). «Відмінність полягає також у здійсненні об'єктивної сторони складу злочину. Оскільки сутність торгівлі людьми полягає в тому, що з людиною поводяться як з товаром, передаючи її з одних рук в інші за певну плату чи без такої, об'єктивна сторона також характеризується діями по

відчуженню особи, які, як зазначалося, також можуть супроводжуватися позбавленням волі та викраденням людини, що має полегшувати здійснення цього злочину” [5].

Щоправда, крім законів, існує ще й постійний аналіз у формі звітів щодо перебігу проблеми. Він дає можливість удосконалювати форми боротьби і також вирішувати проблеми більш досконало. Так, згідно з доповідями про стан протидії торгівлі людьми абсолютно у всіх країнах світу (їх щороку готує Державний Департамент США), то країни розподілені на три різних групи, відповідно до гостроти проблеми та рівня реалізації заходів та політики протидії проблемі. Відповідно до Доповіді Державного департаменту США про торгівлю людьми від 19 червня 2013 р. Україну віднесено до другої групи країн, а це означає, що Україна підлягає особливому нагляду з боку міжнародної спільноти. Зараз влада України докладає чималих зусиль для боротьби та усунення цього явища. Тут чималу роль відіграє міжнародне співробітництво. Розглядаючи успіхи України щодо імплементації міжнародноправових норм у сфері боротьби з торгівлею людьми у 2004 році, можна виокремити два рівня виконання Україною своїх зобов'язань у досліджуваній сфері, а саме: міжнародний та внутрішньодержавний (національний). На міжнародному рівні Україна приймала активну участь у багатосторонній та двосторонній співпраці у досліджуваній сфері. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з торгівлею людьми проводилося на наступних трьох основних рівнях:

1. у рамках участі України в діяльності різноманітних міжнародних організацій;

2. у рамках виконання зобов'язань за універсальними багатосторонніми договорами у сфері захисту прав людини, окремі положення яких стосуються боротьби з торгівлею людьми (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, а також Конвенція про права дитини 1989 року);

3. у рамках двосторонніх та багатосторонніх локальних та регіональних міжнародних договорів, спрямованих на боротьбу з міжнародною злочинністю.

Крім цього, Міжнародна організація з Міграції в Україні почала надавати допомогу постраждалим ще у 2000 році. Разом з мережею партнерських НУО по всій території України, за період з січня 2000 року до грудня 2018 року МОМ надала вамогу допомогу з реінтеграції понад 15 000 постраждалих від торгівлі людьми, яка, залежно від індивідуальних потреб кожної людини, включала юридичні консультації та представництво у кримінальному і цивільному суді. Сюди можна віднести також медичну й психологічну допомогу, забезпечення притулку і невеликих грантів для підтримки тих постраждалих від торгівлі людьми, які прагнуть започаткувати власний бізнес (тут варто звернути увагу на те, що саме завдяки цим грантам було створено 470 мікро-підприємств).

До основних засад механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, віднесено, зокрема, таке:

- 1) взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності про злочини торгівлі людьми, передумови та причини торгівлі людьми, методи, що використовують торгівці людьми, необхідну допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми;

- 2) спільна розробка програм, планів протидії торгівлі людьми;

3) спільна організація заходів з протидії торгівлі людьми;

4) обмін передовим досвідом діяльності у сфері протидії торгівлі людьми.

На вищезазначених засадах ґрунтуються основні напрями роботи та сфери співпраці державного апарату та громадських організацій [2].

До напрямків контролю за виконанням законів у сфері протидії торгівлі людьми можна віднести зокрема такі:

1) відповідність діяльності суб'єктів, які здійснюють різноманітні заходи у сфері протидії торгівлі людьми, вітчизняному та міжнародному законодавству;

2) додержання міжнародних зобов'язань України у сфері протидії торгівлі людьми;

3) забезпечення невідворотності покарання за злочини торгівлі людьми.

Особливе місце в українському законодавстві відведено правам громадських організацій, їх членів, а також окремих громадян під час здійснення контролю у сфері протидії торгівлі людьми. Так, до компетенції названих суб'єктів належить:

– надавати точну інформацію щодо порушення законодавства у сфері протидії торгівлі людьми та про виявлені факти торгівлі людьми і захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

– здійснювати постійний моніторинг стану протидії торгівлі людьми та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

– співпрацювати із суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми;

– інформувати населення безпосередньо з питань протидії торгівлі людьми.

Отже, на підставі всього вищезазначеного робимо висновок, що:

1) явище торгівлі людьми є всепроникаючим і зараз воно існує на досить розвинутому рівні;

2) торгівля людьми приносить чималі кошти злочинцям (близько 7 мільярдів доларів США щорічного прибутку);

3) міжнародна арена намагається тримати під контролем розвиток даного явища і робить усе можливе для того, щоб це зупинити ;

4) Україна прикладає неабияких зусиль для протидії трафікінгу і це проявляється у зазначених раніше пунктах.

Також необхідно розуміти, що є й недоліки, такі як низький рівень інформованості населення щодо заходів із запобігання торгівлі людьми і відсутність централізованої національної системи збирання статистичної інформації не дає можливості визначити кількість наявних жертв торгівлі людьми та проаналізувати сучасні виклики і загрози.

Звісно, результати не вичерпують усієї повноти висвітлення проблеми подолання торгівлі людьми, а перспективу подальшого дослідження можна навести в більш глибокому вивченні механізмів запровадження ефективних взаємовідносин органів влади та громадськості у протидії торгівлі людьми в Україні.

Список використаних джерел

1. Міжнародна організація з міграції. Протидія торгівлі людьми. URL: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 02.05.2019)
2. Жуковська Г.Г. Взаємовідносини органів влади та громадськості у протидії торгівлі людьми: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня кандидата наук з

*Куйбіда А.
студентка магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доц., завідувач кафедри
кримінального права та процесу ТНЕУ Рогатинська Н.З.*

ЗМІСТ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВНОГО НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВНИХ КОЛОНІЙ УКРАЇНИ

Відомо, що виховні колонії України повинні забезпечувати не тільки виконання покарання у вигляді позбавлення волі, а насамперед ресоціалізацію підлітків.

Із соціально-педагогічних позицій ресоціалізація трактується як:

1) відновлення особистістю якостей, необхідних для нормальної життєдіяльності в суспільстві; 2) засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість попередніх; 3) комплекс заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених або неформованих соціальних навичок, переорієнтація соціальних і референтних орієнтацій девіантів через включення їх у нові, позитивно орієнтовані стосунки й види діяльності. Проте для нас найбільш важливим є визначення ресоціалізації щодо засуджених. У цьому разі вона трактується як «відновлення, збереження й розвиток соціально корисних зв'язків і відносин засудженого й у період відбування ним покарання, і на першому етапі його життя після звільнення» [6, с. 230].

О.Д. Волянчук розглядає ресоціалізацію як процес виправлення засудженого, формування в нього законослухняної поведінки, стимулювання становлення особистості на таку життєву позицію, що відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження й розвитку корисних якостей і відносин особистості. Автор показав залежність ефективності процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених від відповідних педагогічних умов: створення у виховній колонії освітнього середовища, що забезпечує кожній дитині максимально можливий розвиток її здібностей; особистісно-орієнтований підхід (етико-гуманістичний принцип відносин вихователів і вихованців); формування в неповнолітніх правової культури. О.Д. Волянчук зазначає, що корекційно-виховна робота, проведена з урахуванням цих умов, проходить набагато ефективніше [2, с. 38].

Метою ресоціалізаційної діяльності стосовно неповнолітніх засуджених у нашій державі, є зміна спрямованості особистості, створення системи її моральних, ідейних, правових переконань відповідно до прийнятих у суспільстві норм і цінностей, формування в осіб, що відбувають покарання, здатності до самостійного стабільного законослухняного життя після звільнення [3, с. 32].

М.Т. Мельник, в свою чергу, розглядає в якості засобів ресоціалізації засоби виправлення засуджених. До останніх вона відносить: встановлений порядок виконання і відбування покарання (режим), виховну роботу, суспільно-корисну діяльність, отримання загальної освіти, професійну підготовку і